

Arap Dilinde Okuma Kavramı

İbrahim KOCABIYIK*

Öz

Bu makalenin konusu Arapçada okuma kavramını irdelemektir. Arap dilinde okuma kavramı bilgi ve tecrübenin kapısı sayılır. Bu kavram genelde (تَلُو), (دَرَسَ), (رَتَّلَ) ve (قَرَأَ) lafızlarından türeyen mastarlarla ifade edilir. (تَلُو) kök itibarıyla ittibâ etti (uydu); (دَرَسَ) tekrarladı; رَتَّلَ düzenli oldu, güzel telaffuz etti ve (قَرَأَ) topladı anlamındadır. Okuma kavramı yazma, dinleme ve konuşma becerilerini de kapsar. Okumanın önemi dili kullanma becerisi ile ilgilidir. Dili kullanma becerisi ise dinleme, konuşma, okuma ve yazma eğitimi ile gelişir. Okuma, okuyucunun aklın ve manen gelişmesine katkı yapması, ilmin önemini kavratması, bilgi mirasını aktarması ve böylece kişinin kendini geliştirmesini mümkün kılacaktır. Okumayı teşvik edici yöntemlerin okuyucunun okumayı seomesinde, okuduğunu kavramasında ve okuduklarını hayata geçirmesinde önemli bir yeri vardır. Okuma becerisini kazanan okuyucu tahlili ve senteze dayalı metotlarla fikren ve aklın belirli bir seviyeye ulaşabilir. Okumanın sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesine engel olan okuma bozuklukları da öğretmene, kitaplara ve öğrenci kusurlarına bağlı olabilir. Okuma hayatımız içinde sürekli ve disiplinli bir çabayı gerektiren bir dikkattir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Beceri, Metot, Okuma, Teşvik.

The Concept of Reading in Arabic Language

Abstract

To examine the concept of reading in Arabic is the title of this study. The concept of reading in Arabic language is the entry to knowledge and experience. This concept is usually expressed by the infinitives which derive from (تَلُو), (دَرَسَ), (رَتَّلَ) and (قَرَأَ) words. By root, (تَلُو) means he/she/it obeyed, (دَرَسَ) means he/she/it repeated, رَتَّلَ means he/she/it was tidy and he/she/it pronounced well and (قَرَأَ) means he/she/it collected. Reading also includes writing, listening and speaking skills. The importance of reading is about the skills to use language. The skills to use language develops through listening, speaking, reading and writing education. Reading contributes readers to develop mentally and spiritually, it makes the significance of science to be recognized, it transfers the knowledge heritage and

* Dr. Öğretim Üyesi, Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, ibrahim.kocabiyik@usak.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0941-6980, Research Article/Araştırma Makalesi, Received/Geliş Tarihi: 09.05.2020, Accepted/Kabul Tarihi: 09.09.2020, Published/Yayım Tarihi: 18.09.2020.

therefore, it enables individuals to improve themselves. The methods that encourage reading are important for the readers' love to read, to comprehend what they read and to realize what they read. The readers who gain reading skill, can reach a certain mental level by means of analysis and synthesis methods. Reading disorders, which prevent healthy reading, may also be due to mistakes of teachers, books and students. Reading is a notice that requires a constant and disciplined effort in our lives.

Keywords: Arabic Language, Reading, Skill, Method, Encourage.

Giriş

İnsanların bir kısmı, yeterince vakit bulamadıklarından dolayı kitap okuyamadıklarını, günlük iş sürelerinin uzun ve yorucu olması sebebiyle dinlenmeye dahi zamanlarının olmadığını, şayet biraz boşluk bulabilirlerse bunu da çocuklarının eğitimine ve dinlenmeye ayırdıklarını söylerler.

Hemen ifade edelim ki Allah (cc)'in ilk emir olan okuma, insanlığı cehalet, sapıklık ve karanlıktan kurtarıp aydınlığa çıkardığı gibi aklın gıdası, zihinsel kabiliyetlerin, bilimsel ve kültürel gelişimlerin, icat ve keşiflerin en önemli yoludur. O, milletlerin ilerlemesinde, bilinçlenmesinde halkların yükselmesinde köşe taşı mesabesinde dir.¹

Okuma, kişinin özel ve genel hayatında başarılı bir fert olabilmesi için ona gerekli olan becerileri kazandıran bir eylemdir. Yirminci asrın başlarında yetişkin öğrencilerin paragraf okumada yaptıkları hatalarla alakalı yapılan bir dizi araştırmalarda, okumanın tanıma ve söyleyle sınırlı otomatik bir eylem olmadığı; anlama, bağlantı kurma, sonuç çıkarmayı gerektiren sportif aktivitelere benzeyen kompleks bir işlev olduğu sonucuna varılmıştır.²

Okuma, dil öğrenimi araçlarından biri olup dilin unsurlarını anlama, kavrama ve kullanmada önemli eğitim faktörlerindedir. Bu faktör ancak öğretmenlerin dil öğreniminde lafızları doğru telaffuz etme, harfleri mahreçlerinden çıkarmaya özen gösterme, kelime ve cümle yapılarına riayet etme gibi okumanın ana

¹ Hamza Halid es-Sa'îd, *Su'ûbâtu te'allumi'l-kırâa*, Mektebetu'l-Fellâh, Kuveyt, 2009, s. 15.

² Kaçar, Halil İbrahim, "Arapça Öğretiminde İdeal Bir Okuma-Anlama Becerisi Üzerine", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43 (2012/2), 167-184; Selim Muhammed Şerif-Ebû Riyâşî Hüseyin Muhammed-e's-Sâfi Abdülhakim, *Te'allumu'l-kırâati's-serî'a dâru's-sekâfe*, Amman, 2009, s. 20-21; Muhyiddîn Fevâz el-'Alî, *Fâ'liyetu bernâmeçi tedribî fi tahsîni'l-kırâati'l-cehriye ledâ't-telâmîzi zevî's-su'ûbâti te'allumi'l-kırâa fi dav-i nazariyeti'z-zekââti'l-mute'addide* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dimeşk Eğitim Fakültesi, Dimeşk, 2015, s. 19.

prensiplerine önem vermeleri, okumayı ana eylem olarak edinmeleri sonucunda tamamlanır.³

Okuma, öğrenci ile kitap arasındaki bağı güçlendirir, kişiliğini, fikrini, becerilerini geliştirir ve yeni bilgiler sağlar.⁴

Okuma işlevini geliştirmek için sihirli bir çözüm sistemine sahip değiliz. Bu, zorunlu olarak bir daimilik gereken ve yavaş yavaş biriken bir tecrübedir. Okumak, bütün güzel sabır niteliklerine sahip olmayı ve insanın hayatı boyunca devam edecek bir süreci kapsayan çabayı elzem kılar. Bunlara ilaveten öğrencilerin okuma, yazma ve dinleme seviyelerini yükseltmek için milli ve özel kütüphanelerin rolünü de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü kişi, kitapların ve eğitim programlarının çoğuna sahip olabilir ama bazı kaynaklara ulaşmada yetersiz kalabilir.⁵

Yapılan kısa bir girişten sonra dil ve becerileri, okuma kavramı, okumanın önemi, okuma eğitiminin hedefleri, öğrencileri okumaya teşvik önerileri, okuma becerisi, okuma metodu, okuma çeşitleri, okuma bozukluğu, okuma bozukluğunun belirtileri ve okuma alışkanlığı üzerinde durulacaktır.

1. Dil ve Dil Becerileri (اللغة ومهاراتها)

1.1. Dil (اللغة)

Allah'ın insanlığa verdiği nimetlerden birisi de dildir. Şayet böyle bir nimet olmasaydı belki de kendini ifade etmekten aciz kalacaktı.

Arap dil bilimcilerinin dil olgusunu ele aldıklarında bunun için genelde kullandıkları terim “el-luga” lafzıdır.⁶

³ Muhammed Ramazan Zeyd Mîra, *Esbâbu tedennî mustevâ'î-kirâati ve mukterihâti 'ilâcihe fi'l-medârisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Filistin Nablus Üniversitesi, Nablus, 2016, s. 3.

⁴ Arûş Lâmiye-Azîz Gültome, *Eseru 'usri'l-kirâati 'alâ tahsilil-luga'î ledâ't-tıftil'-Cezâirî dirâsetun meydâniye li-ba'dil-ibtidâiye* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cezayir Abdurrahman Mîrâ Becâye Üniversitesi, Cezayir, 2017, s. 3.

⁵ Latife Hüseyin el-Kanderî, *Teşci'u'l-kirâe*, el-Merkezu'l-İklîmiyeli't-Tufûleve'l-Umûme, Kuveyt, 2004, s. 142.

⁶ Ebu'l-Feth Osmân İbn Cinnî, *el-Hasâis*, tahk. Muhammed Ali en-Neccâr, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut, 1952, c.1, s. 220.

Arap filologlarından olan İbn Cinnî (ö. 392/1001) dili; (أصوات يعبر بها كل قوم عن) “Dil, her toplumun arzu ve isteklerini, maksat ve gayelerini, düşüncelerini ifade ettikleri seslerden oluşan konuşma düzenidir.” şeklinde tarif etmiştir.⁷

İbn Cinnî'nin tarifine benzer bir tarif de el-Münâvî (ö. 1031/1622) yapmıştır. Ona göre dil, bir mana ve değere sahip sembol ve işaretlere göre kişinin zihninde dolaşan şeylerin ifade edilmesi olup insanın arzu ve isteklerini gerçekleştirmek için toplumsal bir görevi yerine getiren bir kavramdır.⁸

İbnu'l-Hâcib (ö. 646/1249) dili; (اللغة: كل لفظ وضع لمعنى) “Dil, mânâ için konulmuş her lafızdır”⁹ şeklinde tarif etmiştir. Buna göre insan pek çok alanda ihtiyaçlarını, görüşlerini ve hislerini ifade etmek için dil yeteneğini kullanır.

İbnu'l-Hâcib'in tarifine benzer bir tarifi de İsnevî (ö. 772/1370) yapmıştır. Ona göre, (عبارة عن الألفاظ الموضوعه للمعاني) “Dil, manalar için konulmuş lafızlardan ibarettir.”¹⁰

İbn Haldun (ö. 808/1406)'a göre de dil, “Konuşan kimsenin maksadını ifade etmesinden ibarettir.”¹¹

Yapılan bu tarifler ışığında dil; manalı, insanın maksadını ifade eden, toplumsal bir işlevi olan, insan düşüncesini sembollerle ifade eden ve belirli bir yetenekle ortaya çıkan olgular bütünüdür.

Öğrenci, dil öğrenimini dilin dört ana unsuru olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma temel becerilerini elde etmesiyle gerçekleştirecektir.¹² Zira bu dil becerileri, bir birine derç olmuş olup birini diğerlerinden ayırmak mümkün değildir.

⁷ İbn Cinnî, *el-Hasâis*, c. I, s. 33; Ramazan Demir, *Arap Dilbilimcilerine Göre Dillerin Kaynağı Meselesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2008, s. 33.

⁸ Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *et-Tevkîf 'alâ muhimmâti't-teârîf*, tahk. Muhammed Rıdvânudâye, Dâru'l-Fikir, Beyrut, 1989, s. 621.

⁹ Ebû Amr Cemaleddin Osman b. Ömer b. Ebî Bekr İbnu'l-Hâcib, *Muhtasarı munteha's-su'l-ve'l-emel fî 'ilmiyyi'l-usûlve'l-cedel*, tahk. Nezîr Hamâdû, Beyrut, 2006, c.1, s. 220; Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *el-Muzhir fî 'ulûmi'l-luga ve envâ'ih*, tahk. Fuad Ali Mansûr, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut, 1998, c. 1, s. 11.

¹⁰ es-Suyûtî, *el-Muzhir*, c. 1, s. 11.

¹¹ İbn Haldûn, *el-Mukaddime*, tahk. Derviş el-Cuveydî, Beyrut, 1996, s. 545; Demir, Ramazan, “Mukaddime Adlı Eseri Çerçevesinde İbn Haldûn'un Dil Teorisi”, *Uslûl*, 2009, sayı: 11, ss. 95-116.

¹² Lâmiye, *Eserü 'usri'l-kırâe*, 3.

1.2. Dil Becerileri (مهارات اللغة)

1.2.1. Dinleme Becerisi (مهارة الاستماع)

Dinleme, diğer dil becerilerinin anahtarı konumundadır.¹³ Ebû Hayyân'a (ö. 745/1345) göre, âyette geçen(السَّمْع) "işitmek" lafzını diğer becerilere takdim¹⁴ etmiş olması dinlemenin üstünlüğünün delilidir. "﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ﴾" Allah sizi analarınızın karınlarından, hiçbir şey bilmediğiniz halde çıkardı. Size kulak, göz ve kalpler verdi."¹⁵ Lisânu'l-'Arab ve Müncid adlı sözlüklerde, "سمع" fiilinin mastarı "السَّمْع" ile aynı fiilin "اِئْتِغَال" babından olan "الاستماع" lafzı, terim manası yönünden farklı anlamlar taşırlar. Buna göre السَّمْع; zihnin çalışmasına ve sesin kaynağına dikkat etmeksizin kulağın duyması anlamına gelirken; "الاستماع" ise duyma ile beraber anlama ve analiz etme maksadıyla sese kulak verme anlamı da vardır.¹⁶

1.2.2. Konuşma Becerisi (مهارة التحدث)

Konuşma, başkalarıyla iletişime geçmenin temel rüknü olup insan hayatında yeme ve içme kadar önemli bir davranış aracıdır. Konuşma, sözlük anlamı olarak Lisânu'l-'Arab'ta, "(وعبر عما في نفسه) kişinin kendisini ifade etmesidir."¹⁷ Şeklinde

¹³ Ali Ahmed Medkûr, *Tedrisu funûni'l-luğati'l-'Arabiye*, Dâru'l-Fikir el-'Arabi, Kahire, 2006, s. 83-84.

¹⁴ Arapçada, cümle öğelerinin asli anlamlarının dışında yan anlamlar da kazanabilmesi maksadıyla, anlam kargaşasına sebebiyet vermeden bu öğelerin yerleri değişebilmektedir. Diğer dillerde var olan vurgu ile Arapçadaki vurgu arasındaki en önemli fark, devrik yapılı değil, kurallı cümlelerin kurulmasıdır. Cümle öğeleri ile bu öğeleri oluşturan kelimeler arasındaki diziliş sırasının değişmesi veya cümle öğelerinin arasına bağlantılı bir cümlecikğin dâhil olması şeklinde gerçekleşen bu üslup takdim-tehir olarak adlandırılmaktadır. Belâgat konusuna giren bu takdimler manevî ve zikrî olmak üzere iki kısma ayrılır. Manevî takdim genel olarak eylemde öncelik, tahsis, takviye, daha önemli olma gibi manalar ihtiva ederken, zikrî takdim ise çoktan aza, daha çok dikkat çekiciden daha az dikkat çekiciye, övgü sıfatlarında aşağıdan yukarıya gibi değerlendirmelere tabi tutulmaktadır bkz. İsmail Bayer, *Keşşaf Tefsirinde Belâgat Uygulamaları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2013, s.110; Halil İbrahim Kocabıyık, *Belâgat Açısından Ebû Hayyân'ın el-Bahru'l-Muhît Tefsiri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2018, s. 267.

¹⁵ Nahl, 16/78.

¹⁶ Ali İbn Hâdiye, *el-Kâmûsu'l-cedîdli't-tullâb*, Cezayir, 1979, s. 485.

¹⁷ Cemâlüddin Muhammed b. Mukrim İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1990, c.XIV, s. 104.

geçmektedir. Terim anlamı ise kişinin hislerini, ictimâî ve kültürel tutumlarını güzelce ifade edebilmesi ve düzgün konuşabilme gücüdür.¹⁸

Yapılan bu açıklamalardan hareketle her hangi bir kimsenin genel şekliyle, öğrencinin ise eğitimin tüm aşamalarında konuşma becerisini kazanması ve geliştirmesi zorunlu bir ihtiyaçtır, denilebilir.

1.2.3. Okuma Becerisi (مهارة القراءة)

Dilin dört (okuma, yazma, konuşma ve dinleme) sanatından biri olan okuma, büyük bir önemi haizdir. Öğrencinin hayatında okumaya, uygulanan bir alışkanlık haline gelene kadar ve okuma sevgisi oluşuncaya kadar devam edilmelidir. Bütün ilmi araştırmalar, okuma gücüyle eğitimde ilerleme arasında sıkı bir irtibat olduğunu ortaya koymuştur. Okul gibi eğitim kurumları bu temel görevi yerine getirmede başarısız olduklarında ulaşmak istedikleri hedeflerinden en önemlisi çökmüş olur. Buna bağlı olarak da öğrenciler diğer derslerde arzulanan başarıyı elde edemezler.¹⁹

Elde edilmesi gereken becerilerden biri sayılan okuma işlevinden, kişinin hayatında ve eğitiminin çeşitli aşamalarında uzak kalması mümkün değildir. O, ilim elde etmenin, kültürle tanışmanın ve tecrübe kazanmanın araçlarından biridir. Çünkü kişinin şahsiyetinin oluşumunda, akli gelişiminde ya da hayatında kullandığı bilgi ve kültürün gelişiminde okumanın önemi tartışılmaz.²⁰

1.2.4. Yazma Becerisi (مهارة الكتابة)

İnsani aklın hâsılası ve neticesi olan yazı, düşünce ve bilgileri metne dönüştürme ve onları koruma imkânı veren dört dil becerisinden biridir. Bunun öğrenimi, ancak dinleme ve konuşma becerileri elde edildikten sonra mümkün olmaktadır. Yazı, öğrenciye öne çıkan anlayış ve hissiyatlarını çeşitli olay ve hadiseler hakkında görüşlerini ifade etmesi imkânını veren bir iletişim aracıdır.²¹

¹⁸ Medkâr, *Tedrisu funûni'l-luga*, s. 151.

¹⁹ Fetha Ali Yunus, *el-Kıraa mehârâtu heve'l-vesâilu'l-musâ'ade 'alâ te'allumihe*; Musa, Mustafa, İsmail ve aherun, *Esâlibu ve itticâhâtu hadîse fi tedrisi'l-luğati'l-'Arabiyye*, Matbaatü Besti Brant, y.y., 2002, s. 27.

²⁰ Lâmiye -Gültome, *Eseru 'usri'l-kirâe*, s. 7.

²¹ Hasen Şuhâta, *Edebu't-tifli'l-'Arabi*, Dâru'l-Misriyeti'l-Lubnâniye, Kahire, 1991, s. 315.

Bazı öğrenciler ezber yapmak ya da zihinlerine daha fazla yerleştirmek için yazıyı kullanırlar. Çünkü bir şeyi yazıya dökmek, zihinde kalıcılığı artırabilmektedir. Bunun en büyük delili, ﴿ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾ “ Nun, kaleme ve yazdıklarına yemin olsun ki”²² âyetidir.

Dil öğrenimi, bileşik ve kompleks beceriler bütününden oluşmaktadır. Bundan dolayı farklı ve daha gelişmiş becerilere sahip oluna bilinmesi için zorunlu ve yapıcı aşamalardan geçme ihtiyacı duyulmaktadır. Dil eğitimi karmaşık bir durum arz ettiğinden dolayı sağlıklı bir öğrenim için gerekli imkânların sağlanması, gayret ve çabaların katlanması gerekmektedir. Bundan önce de bir dil üzerinde çalışan kimsenin kavramları ve bu kavramların oluşumunu, yapısını ve dil becerilerini idrak etmesi ve bunun önemini kavraması gerekmektedir. İlmi talep etmek için onu sadece bir ders olarak görmemeli ve ona ihtiyacının olduğunun farkında olmalıdır.²³

2. Okuma Kavramı (مفهوم القراءة)

Bazı sözlükler okumayı; yazılı sözcüklere bakarak bunları seslendirmek ya da anlama işlevi olarak, bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretlerini ve öteki öğelerle bağını algılama ve görme süreci²⁴ şeklinde tarif eder.

Okumak, yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmektir.²⁵

Arapçada okuma anlamına gelen birçok lafız bulunmaktadır. Bunlardan bazıları üzerinde durulacaktır.

2.1. (تلو) fiili mazisinin mastarı olan (تلوة)/tilavet, ittibâ (uymak) anlamına gelmektedir. Daha sonra anlam gelişmesiyle okumak manasında da kullanılmıştır. Çünkü okuma işinde, okunan cümlelerin bir birini izlemesi söz konusudur.²⁶

²² Kalem, 68/1.

²³ Şuhâta, *Edebu't-tıflî'l-'Arabî*, 3.

²⁴ Kemal Demiray, *Temel Türkçe Sözlük*, 3. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 724.

²⁵ Dil Derneği (Sevgi Özel, Afet Kutlu, Sedat Yaşayan, Hülya Küçükaras.), *Türkçe Sözlük*, 3. Baskı, Dil Derneği Yayınları, Ankara, 2012, s. 1296.

²⁶ Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyâ İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa*, tahk. Abdusselam Muhammed Harun Dâru'l-Fıkr, Dimesşk, 1979, c. 1, s. 351; Ali Akpınar, “Kur'an'ı Kerimde Okuma (Kıraat) Lafızları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sayı: 2, ss. 199-235.

Uymak anlamına gelen tilâvet kelimesinin, okuma anlamına gelmesi hususunda bazı ihtilaflar söz konusudur. Râğıb el-İsfahânî'ye (ö. 502/1108) ve bazı dilbilimcilere göre tilâvet, Allah'ın kitaplarına ittibâ etmek (izlemek) demektir. İttibâ, bazen Kur'ân âyetlerini okuma, bazen emir, yasak, terğîb, terhib gibi hususları kapsamaktadır.²⁷

Bazı dilbilimcilere göre tilâvet, Kur'ân okumanın yanında her çeşit kitabı okuma anlamında da kullanılmıştır. Sa'leb'in (ö. 291/904) şu beytini de delil olarak getirmişlerdir.

يَكَاذُ مَنْ يُتْلَى عَلَيْهِ يُجْتَأَفُ/وَامْتَمَعُوا قَوْلًا بِهِ يُكْوَى النَّطِيفُ

Çirkinliği örten sözü duydular / Neredeyse okunanı yere serecekti²⁸

2.2. Okuma anlamına gelen diğer bir kelime, (درس) fiilinin mastarıdır. ez-Zemahşerî (ö. 538/1143) *Esâsu'l-Belâga* adlı eserinde bu kelimenin hakiki manasının “tekrarlamak” olduğunu, şayet bunun dışında kullanılırsa mecaz ifade ettiğini söyleyerek hangi manalarda kullanıldığını örneklerle açıklamıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

1. دَرَسَ الدابةَ anlamında evcilleştirmek, eğitmek, terbiye etmek. Örnek: دَرَسَ الدابةَ “Hayvanı evcilleştirdi, eğitti.” 2. نِكَاحَ nikâh yapmak. Örnek: دَرَسَ المرأةَ “Kadını nikâhladı.” 3. حَاضَ hayız görmek. Örnek: دَرَسَتِ المرأةَ “Kadın hayız gördü.” 4. عَفَا silinmek. Örnek: دَرَسَ الرَسْمُ “Resim silindi.” 5. جَرَبَ uyuz olmak. Örnek: دَرَسَ البعيرُ “Deve uyuz oldu.” 6. أَلْخَقَ eskitmek. Örnek: دَرَسَ الثَّوبَ “Elbiseyi eskitti.” 7. دَاسَ öğütme, ezme. Örnek: دَرَسَ الحِنطَةَ “Harmanda buğdayı dövüdü.” 8. أَثَرَ etkinin kalması. Örnek: دَرَسَ الدارَ “Evin etkisi devam etti.” 9. قَرَأَ okumak. Örnek: دَرَسَ الكِتَابَ “Kitabı okudu.”

Verilen örneklerde, semantik olarak “tekrar” temel manadır. Bunun dışına çıkılacak olursa mecaz ifade etmektedir.²⁹

²⁷ Ebu'l-Kâsim el-Hasen b. Muhammed er-Râğıb el-İsfahânî, *el-Mufredât fî garîbi'l-Kur'ân*, tahk. Safvân Adnan ed-Dâvudî, Dârul-Kalem, Beyrut, 1991, c. 1, s. 167. Metnin orijinali şöyledir: تارةً والتلاوة تختص باتباع كتب الله المنزلة، تارةً وهو أخص من القراءة، فكل تلاوة قراءة، وليس كل قراءة تلاوة، لا بالقراءة، وتارةً بالارتسام لما فيها من أمر ونهي، وترغيب وترهيب. أو ما يتوهم فيه ذلك، وهو أخص من القراءة، فكل تلاوة قراءة، وليس كل قراءة تلاوة، لا يقال: تلوْتُ رَقْمَكَ، وإنما يقال في القرآن في شيء إذا قرأته وجب عليك اتباعه. هنالك تلوْتُ كل نفس ما أسلفت

²⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, c. 14, s. 104.

Asmaî (ö. 216/831), ذَرَمَ الطَّعَامَ dendiğinde (ذَرَمَ) fiilinin (ذَامَ) “öğütme, dövme, çiğneme, ezme” yani “Kişi, yemeği çiğneye çiğneye öğüte öğüte yedi.” anlamına geldiğini söylemiştir. Okuma manası da bundan alınmıştır ki okuyan kimse kelime ve cümleleri diliyle ezip-öğütmektedir. Ebu'l-Heysen (ö. 20/641) ise ذَرَمْتُ التُّوبَ cümlesinde (ذَرَمَ) fiilinin (أَخْلَقَ) “eskitmek” anlamında da kullanıldığını ifade ederek, elbisenin giyildikçe eskimesini bu mana ile ilişkisini gösterir. Ayrıca kelime ve cümleler okundukça bunların dilde eskidiklerini göz ardı etmemek gerektiğini hissettirir.³⁰

Ebyârî (ö. 1414/1993), okuma anlamına gelen “dirâsetin”, bu kelimenin kökünde bulunan “etkinin devam etmesi” manasından alındığını ve sanki okuyucunun okudukça etkilendiğini ve bu etkinin hemen kaybolmayıp bir süre devam ettiğini ifade eder.³¹

İbn Manzûr'a (ö. 711/1311) göre, peygamberlerden asıl adı (أَخْنُوْحُ) “Ehnûh” olan peygamber, Allah'ın kitabını çok okuduğundan dolayı okuyan anlamına gelen “İdrîs” ismiyle isimlendirilmiştir.³²

2.3. رَتَلٌ “ratile”, düzenli olmak, güzel telaffuz etmek, okumak gibi manalara gelir. Örneğin, (رَتَلُ الشَّيْءِ) dendiğinde “Bir şeyin, güzel ve düzenli olması” demektir. Diğer bir ifade, (رَتَلُ الْأَسْمَانِ) “Dişlerin bir biri üzerinde olmaksızın sayılabilir şekilde düzgün sıralanması ve çok beyaz olması.” şeklindedir. Şayet te'îl babına nakledilirse, (رَتَلُ الْكَلَامِ) “Sözün harflerini ve kelimelerini birbirine katmadan düzgün, itinalı ve güzel bir şekilde ifade edilmesi” anlamlarına gelir. Yine (رَتَلُ الشَّيْءِ) denildiği zaman “Bir şeyi sıralı ve düzenli yapmak” manasına gelir. Kur'ân'da geçen (رَتَلٌ) fiili,

²⁹ Ebu'l-Kâsım Mahmud b. 'Amr b. Ahmed ez-Zemaşerî, *Esâsu'l-belâğa*, tahk. Muhammed Bâsil 'Uyûnussûd, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut, 1998, c.1, s. 132, 284; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, c. VI, s. 79-80.

³⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. 'Umer b. el-Hasen b. el-Huseyn Fahreddîn er-Râzî, *Mefââtihü'l-gayb*, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, Beyrut, 1999, c. 13, s.106.

³¹ İbrahim b. İsmail el-Ebyârî, *el-Mevsû'atu'l-Kur'ân*, Müessisetü Sicilî'l-'Arab, Mısır, 1984, c. 8, s. 188.

³² İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, c. 6, s. 79.

(رَزَّ الْقُرْآنَ) şeklindeki cümle ile “Kur’ân’ın harflerini ve kelimelerini bir biriyle karıştırmaksızın tane tane yavaş yavaş düzgün bir şekilde okumak” anlamındadır.³³

Râzî’ye (ö. 313/925) göre kıraat’taki tertil, aşırıya kaçmaksızın, acelesiz, yavaş yavaş ilerlemek, tek tek, açık açık telaffuz etmektir.³⁴

2.4. (قرأ) “karae” lafzı da okuma anlamının yanı sıra şu anlamlara gelmektedir: 1. (وَلَدَتْ) “Doğurdu.” Örneğin, (قَرَأَتْ النَّاقَةُ) “Deve doğurdu.” burada karae kelimesi, doğurdu anlamında zikredilmiştir.³⁵ 2. (جمعه, ضمه) “toplamak, bir araya getirmek.” Örneğin, (مَا قَرَأَتِ النَّاقَةُ سَلَى قَطًّا) “Deve karnında hiç yavru toplamadı yani gebe olmadı.” şeklinde ifade edilmektedir.³⁶ 3. (قَرَأَ الشَّيْءَ) “Bir şeyi okumak” dendiğinde söz konusu olan şeyi bir araya toplamak ve eklemek demektir. Kur’ân da sureleri bir araya getirip birbirine kattığından dolayı bu ismi almıştır.³⁷

İbnü’l-Esîr (ö. 637/1239), (قرأ) kelimesinin hakiki manasının toplama anlamında olduğunu ve her türlü toplanacak şeyler için bu lafzın kullanıla bilineceği görüşündedir. Ayrıca Hz. Peygambere (sav) gelen ilahi kitabın “Kur’ân” diye isimlendirilmesinin sebebinin kıssaları, emir ve yasakları, va’d ve va’idleri, âyet ve sûreleri birbirine ekleyip toplamasından dolayı bu ad ile adlandırıldığı tezini savunmaktadır.³⁸

Okuma, bir asır önce yazılı sembolleri görsel bir şekilde idrak etme, tanıma ve bunları doğru telaffuz etme olarak bilinirken, son zamanlarda yapılan pek çok

³³ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dineverî İbn Kuteybe, *Kitâbu'l-cerâsîm*, tahk. Muhammed Câsim el-Hamîdî, Dimeşk, 1996, s. 352; ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-belâğa*, c. 1, s. 159; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, c. 11, s. 265; Muhammed b. Muhammed b. Abdurrazzak el-Huseynî, *Tâcu'l-'arûsmin cevâhiri'l-kâmûs*, tahk. Mecmûatun mine'l-Muhakkikîn, Dâru'l-Hidâye, Kuveyt, 2008, c. 1, s. 7085.

³⁴ Muhammed b. Ebî Bekrin b. Abdulkâdir er-Râzî,, *Muhtâru's-sihâh*, Mektebetu Lübnan, Beyrut, 1995, s. 267; Fırat Yavuz, “Kıraat Tertil ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2002, sayı: 13, ss. 257-273.

³⁵ el-Huseynî, *Tâcu'l-'arûs*, c.1, s. 371.

³⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, c. 1, s. 128; el-Huseynî, *Tâcu'l-'arûs*, c. 1, s. 190.

³⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, c. 1, s. 129.

³⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, c. 1, s. 129; el-Huseynî, *Tâcu'l-'arûs*, c. 1, s. 190.

araştırma sonucunda anlamayı hedefleyen akli ve fikri bir eylem olduğu şeklinde değişti.³⁹

3. Okumanın Önemi (أهمية القراءة)

Okuma, kişinin çeşitli ilim dallarına onun vasıtasıyla girdiği bir anahtardır. Kişinin okuma bilmemesi ya da okumada zayıf olması, ilimleri elde etmesindeki başarısızlığına sebep olur. O da kişinin hayatta başarısızlığına yol açabilir.⁴⁰

İnsanın bilgisini, ilmini ve kültürünü artıran televizyon, radyo gibi araç ve gereçler çağımızda çoğalmasına rağmen kişi daima okumaya ihtiyaç duymaktadır.⁴¹

Okuma, eğitim-öğretim gayelerinden bir gaye olup haber ve kültürlerin, insanlığa dair bilgi mirasının en önemli ve en büyük nakil aracıdır. Bununla birlikte Rasûlullah'a (sav) inen ilk âyetin bu kelimeyle başlaması da kıra (kıraat) kelimesine ayrı bir şeref katmaktadır. Bedir savaşında alınan esirlerin bir kısmı fidye karşılığında serbest bırakılmışlardır. Fidyeye ödeyemeyecek durumda olanlar da on Medineli çocuğa okuma-yazma öğretmekle hür olmuşlardır. Vahiy kâtibi olan ve daha sonra Kur'ân'ı cemetmiş bulunan Zeyd b. Sâbit de okumayı onlardan öğrenmiştir.⁴²

Mısırlılarda eski meşhur ibarelerin birinde okumanın önemi ile ilgili şöyle ifade geçmektedir: "Saadet ancak kalbin gün içerisinde kitaplara yönelmesi ve geceleyn de onları okumak ile mümkün olur."⁴³ Başka bir ibarede de şöyle zikredilmektedir: "Temenni edip durmakla vaktini boşa harcarsan sonun hüsrana olur. Elinde bulunan kitabı ağzınla oku. İlim yönünden üstün olan kimselerden nasihat al."⁴⁴

Okumanın faydasının ve öneminin dünya ile sınırlı olmadığı, ahirette de karşılığının görüleceği hadisi şeriflerden öğrenilmektedir. Hz. Peygamber (sav) şöyle

³⁹ Ahmed Sûmân, *Esâlibu tadrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*, Dâru Zehrân, y.y., t.y., s. 73; Aîşe Şendâd, Rabîa E'bûde, *Te'sîru'l-iddirâbâti'l-lugaviye fî mahârâti'l-kirâaledâ telâmîzi't-tavri'l-ibtidâi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), el-İfrîkiya Ahmed Dirâye Edrâr Üniversitesi, Cezayir, 2018, s. 29.

⁴⁰ Semîh Ebû Muğlî, *el-Esâlibu'l-hadîse li-tadrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*, Dâru Mücdelâvî, Amman, 1996, s. 16.

⁴¹ Hasan Hüseyin'Ubâbede, *el-Kirâatu inde'l-etfâli fî dav-i'l-menâhici'l-'ilmîyeti'l-hadîse*, Dâru Safâ, Amman, 2008, s. 19.

⁴² Ahmet Özel, "Esir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV yayınları, İstanbul, 1995, c. 11, s. 382-389.

⁴³ el-Kanderî, *Teşci'ü'l-kirâe*, s. 49.

⁴⁴ el-Kanderî, *Teşci'ü'l-kirâe*, s. 50.

buyurmuştur: *يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ إِذَا دَخَلَ الْجَنَّةَ: أَقْرَأُ وَاصْعَدُ، فَيَقْرَأُ وَيَصْعَدُ بِكُلِّ آيَةٍ دَرَجَةً، حَتَّى يَقْرَأَ آخِرَ شَيْءٍ* buyurmuştur: Kur'an ehline; cennete girince şöyle denilir: Kur'an'ı oku ve yüksel. Kur'an'ı tıpkı dünyada okuduğun gibi tane tane tertil üzere oku, zira senin rütben, okuyacağın son âyetin yakınındadır.⁴⁵ denilecektir.

Okumanın önemi şöyle özetlenebilir:

Okuyucunun dünyaya açılan penceresi sayılır.

Öğrenciyi temel yeteneklerle donatmaktadır.⁴⁶

Okuyucu, okuma sebebiyle birçok yazarın yazılarından hayata dair bilgiler edinir. Bunun sonucunda farklı durumlara çeşitli açılardan bakma tecrübesini elde eder ve ileri görüş yeteneği kazanır.⁴⁷

Okuma, okuyucuya sığ ve sathî düşüncenin üstesinden gelebilme gücünü kazandırmaktadır.⁴⁸

Dışımızdaki kimselerin yazıya döktükleri fikirleri insana öğrenme imkânı veren en önemli metot okumadır.⁴⁹

Okuma, zihinsel kabiliyetlerin genişlemesi, yeteneklerin iyileşmesi, ruhun ve aklın yükselmesi için geniş bir kapıdır.⁵⁰

Bilgi, beceri ve ustalık kazanma aracıdır.

Eğitimin temeli, zevk alma ve faydalanma aracı sayılır.

Kişinin bütün ilim alanlarına girdiği bir anahtar sayılır.

Okuma, kişinin duyarlı olmasının ve akli gelişim âmillerinden bir âmildir.⁵¹

⁴⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Süneni İbn Mâce*, tahk. Şu'ayb el-Erneût, Adil Mürsîd, Muhammed Kâmil Kara Beleli, Abdullatif Harzullah, Dâru'r-Risâleti'l-'Alemiye, Beyrut, 2009, c. 4, s. 699; Mahmut Ahmed es-Seyyid, *fî Tarâiki tederîsi'l-lugati'l-'Arabiye*, Menşûrâtu Câmi'ati Dimeşk, Dimeşk, 1996, s. 331-332.

⁴⁶ Su'âd Abdülkerim Abbâs el-Vâilî, *Tarâiku tederîsi'l-edebe'l-belâgave't-ta'bir beyne'n-nazariye ve't-tadbîk*, Dâru'ş-Şurûk, Amman, 2004, s. 32.

⁴⁷ Şuhâta, *Edebu't-tifli'l-'Arabî*, s. 11.

⁴⁸ Serciyû Sîti, *et-Terbiyetu'l-lugaviyeli't-tifli*, ter. Fevzi İsâ-Abdulfettah Hasen, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire, 2001, s. 130.

⁴⁹ Abdülhamid Fâyid, *Râidu't-terbiyeti'l-'âmme usûlu't-tederîs*, Dâru'l-Kitâbi'l-Lubnânî, Beyrut, 1981, s. 129.

⁵⁰ Abdülkerim Bekâr, *Tiflun yekrau*, Dâru'l-İslâm, Kahire, 2011, c. 10.

⁵¹ Hasen Abdül Celil Yusuf, *'Ilmu kırâati'l-lugati'l-'Arabiyeti'l-usûliye'l-kavâ'id ve't-turuk*, Mektebetu'l-Âdâb, Kahire, 2004, s. 6; li-'Abid Hüdâ, *Devru'l-mutâle'a el-muvecceheti fî halli muşkilâti'l-kırâati 'inde mute'allimî*

4. Okumanın Hedefleri (أهداف تعلم القراءة)

Okuma eğitiminin hedeflerinden bazıları şunlardır:

Okuma, öğrencinin anlama ve kavrama kabiliyetlerini yükseltir. Okuduklarını irdeleyerek düşünmesini sağlar ve hayatının tüm alanlarında yaratıcılık gücünü ve zihinsel faaliyetlerini geliştirir.

Okuyucu, süregelen bilgi, fikir ve incelemelerle beşeriyetin sahip olduğu bu mirasla donanır.

Okuyucuya satırlar arasındaki manayı, lafızların gerisindeki maksatları idrak etmesini sağlar ve bunlardan fikirler çıkarması için uygun hızla bilinçli bir şekilde okuma kapasite gücü kazandırır.

Okuyucuya kitaplar, dergiler ve gazetelerin ihtiva ettiklerinden kazandırdığı şeylerle bilimsel ve kültürel tecrübesini güçlendirir.

Okuyucuya bilgi kazanımında okumayı kendisine bir görev bilmeyi ve bunda çeşitli temel kaynaklara, araştırmalara, vesikalara ve çalışmalara müracaat etmeyi öğretir.

Okuyucuya görevini eda sürecinde daha az zamanda ve daha az bir gayretle en iyi şekilde ve daha çok miktarda amacını gerçekleştirme imkânını verir ve okuma becerisinin kendisinde sağladığı bu imkân sonucunda gayret ve vakit darlığında kaliteli bir performansla görevini yerine getirme becerisini kazandırır.

Okuyucunun Allah'ın kitabıyla ve sünneti nebevi ile olan bağıını pekiştirir ve ecdadımızın bizim için miras bıraktığı fikri, ilmî, edebî ve lugavî değerleri bildirir.

Öğrenciye eğitim aşamalarının tümünde ve çeşitli derslerin eğitiminde yardımcı olmasını sağlar. Çünkü okumak, temel eğitim aracıdır. İnsanla kendini çevreleyen dünya arasında bağlantı kuran bir köprüdür. Herhangi bir şekilde bu beceriye sahip olmadaki başarısızlık öğrenciyi önce okulda, peşinden de hayatta başarısız olmaya sevk edecektir.

Öğrencilerin okumaya olan meyillerini geliştirir ve okuma adabını gözeterek bu hususta onlara yapısal alışkanlıklar kazandırır.

Öğrencilerde okuma tutkunluğu, okuduğundan zevk alma, elde ettiklerini belleklerinde şekil ve üslup bakımından iyi bir şekilde koruma gibi eğilimler oluşturur.

Farklı okuma yöntemleri hususunda öğrencilerin tecrübeler edinmelerini gerçekleştirir.

Eğitimlerini sürdürebilmeleri ve müşkülâtlarını çözmeleri için öğrencilerde okuma prensipleri oluşturur.

Boş vakitlerini faydalı şeyler okuyarak değerlendirmesine yardımcı olur. Bir Arap atasözünde *الوقت كالسيف إن لم تقطعه قطعك* "Vakit, kılıç gibidir sen onu kesmezsen o seni keser." şeklinde vakitleri iyi değerlendirilmesi vurgulanmaktadır.⁵²

Bunların yanı sıra okuma, öğrencilere kelimeleri şekil ve yapısal yönden tanıtmak gibi görsel alışkanlıklar kazandırır. Eğitimde görsellik, öğrenmede oldukça önemlidir. Nitekim Hz. Peygamberin vecize şeklindeki bir hadisinde *"Haber almak/duymak görmek gibi değildir"*⁵³ buyurur. Burada görme okumayı da kapsayan bir fiildir. Zira görmek ve gözlemlenmek konuyu soyut olmaktan çıkarıp somut hale getirmektedir. Bu da öğrenmenin kolaylaşmasını ve kalıcı olmasına önemli bir katkı sağlamaktadır.⁵⁴

Sıraladığımız bu maddelerden anlıyoruz ki öğrencinin en büyük hedefi başarıya ulaşmaktır. Bu da ancak okuma sayesinde olmaktadır. Çünkü okuma, öğrencinin düsturu yani anayasası ve tüzüğü mesabesindedir. Öğrenci, şayet ondan sapacak ya da onda kısıtlamaya gidecek olursa, hedefinden sapmış ve başarısız olmuş olacaktır.

⁵² Abdullatif Sûfi, *Fennu'l-kırâa*, Dâru'l-Fikir, Dimeşk, 2007, s. 39-42; el-'Umârane 'Imâd b. Fâruk Muhammed-el-Kahtânî, 'Adil b. Abdullah, "Tetavvuru mehârâtî'l-kırâa fi kutubîni lugatî li-sufûfî'l-merhaletî'l-ibtidâiyetî'l-evleviyye fi'l-memleketî'l-'Arabiyyetî's-Su'ûdiyye dirâsetun vasfiyyetun tahlîliyye", *Eğitim dergisi*, 2018, sayı: 53, ss. 239-240; Muhammed Faruk, "Tetavvuru mehârâtî'l-kırâa", *el-Mecelletu't-terbeviyye*, 2018, sayı: 53, ss. 228-262.

⁵³ Huseyn b. Ali el-Beyhakî, *Kitâbu'z-zuhdi'l-kebîr*, Muessetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, Beyrut, 1996, c. II, s. 359; Muhammed b. Hasen İbn Dureyd, *el-Muctenâ*, Dâru'l-Kutubi'l-Arabî, Beyrut, 1952, s. 26.

⁵⁴ Ramazan Kazan, *Hz. Peygamber'in Vecizeleri ve Edebi Özellikleri*, Nobel Yayınları, Ankara, 2012, s. 74.

5. Öğrencileri Okumaya Teşvik Önerileri (ارشادات حول القراءة للأطفال)

Okuma işlevinin öğrencide bir alışkanlık haline dönüşerek devamlılık sağlaması için bazı teşviklerin devreye girmesi gerekmektedir. Onlardan bazıları şunlardır:

Okutulması istenen kitap seçilmeden önce en önemli nokta, öğrencinin hobileri bilinmelidir.

Öğrencinin görebileceği ve rahatlıkla ulaşabileceği yerlere kitaplar, dergiler ve benzeri ilgisini çekici neşriyatlar bırakılmalıdır.

Öğrenciler, eğitimcilerin bol bol ve zevkle kitap okuduklarını görmeleri ve okuma samimiyetini hissetmeleri sağlanmalıdır.

Öğrencileri düzenli olarak kütüphaneye götürüp istedikleri konuda araştırma yapmaları ve bu sayede pek çok kitapla tanışmaları sağlanmalıdır.

Okuma, oyun ve müsabakalarla irtibatlandırılarak cazip hale getirilmelidir.

Okuma işlevi, fitri bir sanat ve aynı zamanda kesbi bir beceri olduğundan öğrencilerin okuma metotlarında yerli ve yabancı meşhur fikir adamlarını, yazarları ve edebiyatçıları tanıyarak etkinlik seviyelerinin yükselmesi, okuduklarını anlama, kavrama ve seçici olma bilincinin gelişmesi hedeflenmelidir.

Öğrencinin okuduğu konuyla alakalı kelimeler yazması, resimler çizmesi, fotoğraflar toplaması gibi okumasına katkı sağlayacak ve tecrübelerini genişletecek etkinlikler yapılmalıdır.

Öğrencilerin huzurunda okumaya dair olumlu sözleri ve bu husustaki başarılı projeleri çokça zikrederek hislerini harekete geçirmeli, okuma tutkunluğu ve kitaplara özlem oluşturulmalıdır.

Öğrencilerin okunacak kitap seçiminde ve elde edilmesi hususunda başta kütüphane memuru olmak üzere ilgili kişilerle zaman zaman istişare etmelerini sağlanmalıdır.

Okuma sevgisi ve dil becerilerini geliştirmenin bazı bilgileri ezberlemekten daha önemli olduğu göz önüne alınmalıdır.⁵⁵ Batılı yazarlardan Koninck'e göre okuma, ferdi ve içtimai tecrübelerin finansıyla kazanılan temel bir beceridir. Bu temel becerinin kişide yerleşmesi ancak rağbetle mümkün olur. Rağbetin olması için de lezzet ve sürurun olması gerekir ki ancak zekâ sevinçli olduğu durumda büyür ve meyve verir.⁵⁶

Okumayı teşvik edici şiirlere de zaman zaman yer verilmelidir.⁵⁷

أنا فتى ذو أدب أقرأ خير الكتب

إن غابت الأصحاب فصاحبى الكتاب

فيه حديث السمر مزينا بالصور

كم قص لي حكاية لطيفة للغاية

يروى لي الأشعارا والأدب للمختارا

فالعلم في السطور يسرى إلى الصدور

Ben edepli bir gencim	En iyi kitapları okurum
Arkadaşlar olmayınca	Kitap bana dostluk/arkadaşlık eder
Onda gece sohbeti var	Bizi şekillerle bezer
Bana kissa hikâyeler var	Onlar son derece hoşturlar
Şiirler bana anlatır	Ve edebiyat seçkinler için
İlim satırlardadır	O göğüslere akar gider.

⁵⁵ Bedruddin Muhammed İbn Cemâ'a, *Tezkiratu's-sâmi' ve'l-mute'allim fi edebi'l-âlimi ve'l-mute'allim*, Mektebetu Dâri'l-Bâz, Mekke, t.y., s. 82; Alâu Abdülhâlik es-Sabhî, *Mektebâtu'l-etfâl fi'l-hadâiki'l-âmmi nazratun mustekbeliye fi 'mâratî's-şârika nemûzeca*, Dâiratu'l-Me'ârifve'l-lâm, Şârika, 2001, s. 71; Abdü'l-Emir Şemsüddîn, *el-Fikru't-terbevi' inde İbn Cemâ'a*, Dâru'l-Kitâbi'l-'Âli, Beyrut, 1990, s. 130-135; Cemal Muhammed Muhammed el-Huneydi, *el-l'dâdu't-terbevilî'l-fikihî 'inde'l-muslimîne*, Mektebetu'r-Ruşdi, Riyad, 2002, s. 231; el-Kanderî, *Teşci'ü'l-kirâe*, s.142-146.

⁵⁶ De Tehomas, *el-Cehlu'l-Cedîd ve Muşkiletu's-Sekâfe Koninck*, ter. Mansur el-Kâdi, Beyrut, 2004, s. 42.

⁵⁷ el-Kanderî, *Teşci'ü'l-kirâe*, s. 147.

6. Okuma Becerisi (مهارة القراءة)

Okuma becerisi, başarılı bir okuma için gerekli olan yeteneğe denir. Bu yetenek, sözcüklerin anlamlarını kavrama, sözcükleri tanıma ve sözcükleri düzenleme gibi becerilerle ortaya konulur.⁵⁸

Okuma, eğitimi gerçekleştirmek ve zorluklarını gidermekten sorumlu yetkililer tarafından harcanan çabalara rağmen en önemli becerilerinden biri sayılır. Bununla birlikte hala sorunlar bulunmaktadır. Eğitim önünde duran en önemli sıkıntı, okuma zayıflığı olarak sayılmaktadır. Bu bağlamda okuma ve çeşitleri ile okuma zayıflığı ve belirtileri üzerinde duracağız.

İfade edelim ki, okuma hakkında pek çok araştırma ve çalışmalar yapılmıştır. Çünkü o sadece sembol ve harflerden ibaret değildir. O eğitime, kazanmaya ve çaba harcamaya ihtiyaç duyan kompleks bir işlev olup kişinin elde ettiği tecrübe ve bilgilerin en önemlilerinden biridir. Okuma becerisi, usta okuyucunun iyi bir okuma yapabilmesi için sahip olması gereken yetenekler kümesidir. Bunlardan bazıları şöyle özetlenebilir:⁵⁹

Yoğunlaşma ve dikkat üzerine güç yetirme.

Günlük hayatta kullandığımız dilin manalarını anlamaya güç yetirme.

Analiz etme yeteneği kazanmak.

Dilin mantığını anlaması.

İstifham, emir, taaccüp gibi manaya göre ses tonunu değiştirme.

Okunanın tamamını kavramaya güç yetirme.

En önemli yeteneklerden birisi hızlı okuma yeteneğidir.

Ana fikirleri belirleme ve anlamaya güç yetirme.

⁵⁸ Rasim Bakırcıoğlu, *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*, 1. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 893.

⁵⁹ İbrahim Muhammed Atâ, *el-Merci'u fi tedrisi'l-lugati'l-'Arabiye*, Merkezi'l-Kutub, Kahire, 2005, s. 175; Nebil Ömer Nasrullah Abdulhâdi, *But-u't-ta'allumi ve su'ûbâtihî*, Dâru Vâil, Amman, 2000, s. 165; Semâher Fethî Ebu'l-'Anîn, *Mustevâ itkâni talebeti'l-lugati'l-'Arabiye li-mehârâti't-ta'biri'l-kitâbi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Filistin Gazze Üniversitesi, Gazze, 2003, s. 37; Ahmed Reşâd Mustafa el-Estal, *Mustevâ'l-kirâti'l-mehârâti'l-kirâiyeve'l-kitâbiye ledâ et-talebeti's-saffi's-sâdîsi ve 'alâkatuhubi-tilâvetin ve hıfzi'l-Kur'ân*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Filistin Gazze Üniversitesi, Gazze, 2010, s. 24; Hüda, *Devru'l-mutâle'a*, s. 29.

Birden fazla anlama gelen kelimelerin manalarına hâkim olmaya güç yetirmek.

7. Okuma Metodu (عادة القراءة)

Okuma metodunda öğrencilere belli kalıplar içerisinde bir sistem uygulamak onları başarıya ulaştırmayabilir. Nitekim İmam Gazzâlî (ö. 505/1111), şayet doktor bütün hastalara aynı tedaviyi uygulayacak hepsine tek tip ilaç verecek olursa, onların çoğu ölebilir. Eğitimi de her öğrencisine aynı tarz eğitimi uygularsa çoğunun kalbini öldürmüş ve eğitimden uzaklaştırmış olabilir,⁶⁰ görüşündedir.

Okuma metodu; terkîbî/yapısal metot, tahlîlî/analitik metot ve tevlîfî/sentez metot olmak üzere üçe ayrılır.

7.1. Terkîbî/Yapısal Metot (الطريقة التركيبية)

Terkîbî metot, kelimelerden önce harflerin eğitimiyle başlanan bir metottur.⁶¹ Bu da iki çeşittir:

7.1.1. Ebcedî Metot (الطريقة الأبجدية)

Ebcedî metot, alfabede bulunan harflerin baştan sona yani (الألف) “elif” harfinden (الياء) “yâ” harfine kadar isimlerinin söylenmesidir. Akabinde harfler fetha, zamme ve kesra hareketleriyle harekelendirilir ve okunur.⁶²

Bu metotta, öğretmen harfleri sesli olarak söyler ve öğrenciler arkasından tekrar eder ve bütün hareke şekilleri ile harekelendirilip okunduktan sonra öğrenciden okuduğu bu harfleri yazması istenir. Harflerin öğretilmesinde aşamalı bir uygulama yapılması öğretmenin işini kolaylaştırdığı gibi öğrenciye de sırasına göre harflere hâkim olmasını ve ileride sözlük kullanımında yardımcı olması bakımından bu metodun avantajlarındanır.⁶³

⁶⁰ el-Kanderî, *Teşci' u'l-kırâe*, s. 109.

⁶¹ Esmâ Bûharîsa, *ed-Da'fu'l-kırâi leda telâmîzi'l-medreseti'l-ibtidâiye esbâbuhu ve mezâhiruhu ve 'ilâcuhu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cezayir Kâsîdî Murabbah ve Rakle Üniversitesi, Cezayir, 2013, s. 9.

⁶² Muhammed Salih Semek, *Fennu't-tedris li-terbiyeti'l-lugaviye ve intibâ'âtihe'l-meslekiye ve enmâtihe'l-ameliye*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire, 1998, s. 192.

⁶³ Fahd Halil Zâyd, *Esâlibu tedrisi'l-lugati'l-'Arabiye beyne'l-mehârivate's-su'ûbâti*, Dâru'l-Bâzûriyyi'l-'İlmiye, Ürdün, 2006, s. 69.

Öğrencilerin zindeliklerini ve gayretlerini gidermeye sebebiyet verip bıkkınlığa yol açabileceğinden dolayı bu metot dezavantajlı olabilmektedir.⁶⁴

7.1.2. Harfin Fonetigi (الطريقة الصوتية للحرف)

Harfin fonetigi metodu, kelimedeki harflerin seslerinin öğrenilmesi üzerine bina edilmiştir. Bu usulde önce kelimenin harfleri teker teker söylenir sonrada kelime içerisinde bütün olarak hepsi bir defada okunur.⁶⁵

Bu metotta öğrenciler, farklı sesler üzerinde egzersiz yapmalarına ilaveten yazılı simgelerle fonetik arasında doğrudan bağlantı kurma avantajına sahip olmaktadır. Diğer taraftan (باب, ناب, غاب) lafızlarında olduğu gibi şekil yönünden birbirine benzeyen kelimelerde bir takım sıkıntıların isabet etmesi, uzatılması istenilen harfin daha fazla uzatılması ya da uzatılacak harfle uzatılmayacak harfin birbirinden ayırt edilememesi gibi bazı kötü alışkanlıklar bırakması bu metodun dezavantajı olarak görülebilir.⁶⁶

7.2. Tahlili/Analitik Metot (الطريقة التحليلية)

Analitik metoda bütünsel metot da denmektedir. Çünkü bu metot, bütünün öğrenilmesiyle başlar yani öğrenci önce kelimeyi bir bütün olarak öğrenir daha sonra analizini yaparak cüzlerine gider.⁶⁷

Bu metot, harflerden önce kelimelerin eğitimiyle başlar ileride kısa ve basit cümleler kurulabilecek kelimeler seçilip öğrencilere arz edilir akabinde de bu kelimeleri harflere ayırır. Yani öğretmen, öğrencilerine kelimelerden bir kelimeyi arz edip tekrar tekrar okumalarını ister. İyi okuduklarından emin olduktan sonra ikinci, üçüncü, dördüncü...kelimeleri vermeye devam eder.⁶⁸

⁶⁴ İbrahim Abdulalim, *el-Muveccehu'l-fenni li-muderrisi'l-lugati'l-'Arabiye*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire, 1991, s. 79.

⁶⁵ Semek, *Fennu't-tedris*, s. 192.

⁶⁶ Zâ'id, *Esâlibu tedrisi'l-luga*, s. 72.

⁶⁷ Muhammed Ayd Zühdi, *Medhal ilâ tedrisi'l-lugati'l-'Arabiye*, Dâru Safa, Amman, 2011, s. 79.

⁶⁸ Fuad Hasen Ebu'l-Heycâ, *Esâlibu ve turuku tedrisi'l-lugati'l-'Arabiye*, Dâru'l-Menâhiç, Ürdün, 2007, s. 92.

Bu metotta öğrenim bütünsel olarak başlayıp sonra cüzlere ayrılması insanın fıtratına daha uygun olmaktadır. Öğrenci bu çeşit okuma sayesinde zengin bir lügat serveti elde eder.⁶⁹

Öğrencinin kelimeyi okumasından sonra bunu harflerin tahlili izlemesi sonucunda okuma bozukluğu oluşması, نباتات، نبات gibi bir birine benzeyen kelimelerin karışmasına sebebiyet vermesi ve iyi bir okuma elde edebilmek için büyük bir gayrete hayli uzun bir zamana ihtiyaç duyulması bu metodun dezavantajlarından sayılabilir.⁷⁰

7.3. Tevlifi/Sentez Metot (الطريقة التوليفية)

Sentez metotta, cümleler verilir ve bu cümleler kelimelere, kelimeler hecelere, heceler de harflere ayrılmaktadır. Yapılan bu işlemlerden sonra geriye dönüş yapılır, yani harflerden heceler, hecelerden kelimeler ve kelimelerden de cümleler yapılmaktadır.⁷¹

Her bir öğrencinin kendine uygun bir okuma metodu olduğu gibi her öğretmenin de takip etmek istediği kendine has bir okutma sistemi vardır.

8. Okuma Çeşitleri (أنواع القراءة)

8.1. Performans Yönünden Okuma

Okuma, performans/eda yönünden sessiz ve cehri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

8.1.1. Sessiz Okuma (القراءة الصامتة)

Sessiz okuma, okuyucunun sesini açığa çıkarmaksızın, mırıldanmadan ve dudaklarını hareket ettirmeksizin önünde yazılı olan harf ya da kelimeleri zihninde idrak ederek ve yorumlayarak okumasıdır.⁷² Bu okuma şekli, sadece okunan

⁶⁹ Zühdi, *Medhal ilâ tadrîsi'l-lugati*, s. 80.

⁷⁰ Semek, *Fennu't-tedris*, s. 132.

⁷¹ Ebu'l-Heycâ, *Esâlibu ve turuku tadrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*, s. 94.

⁷² Medkûr, *Tedrisu funûni'l-lugati'l-'Arabiye*, s. 140; Abdullah Tahir 'Ulvi, *Tedrisu'l-lugati'l-'Arabiye vefkanli'l-ehdâsi't-tarâiki't-terbeviye*, Dâru'l-Mesîra, Amman, 2010, s. 29.

sembollere bakılması ve bu sembollere bakılmasıyla etkilenen zihinsel aktivite olmak üzere iki temel unsur üzerine kurulmuştur.⁷³

Bu okuma çeşidinde yazılı sembole çözülmesi veya bunların manalarının anlaşılması için sesin dâhil olmadığı bir okuma çeşidi olarak söylenmesi mümkündür.

Bilgiyi elde etmenin ve bu uğurda zevk almanın doğal bir metodu olan sessiz okuma hayatın genelinde izlenen bir metot olması⁷⁴ ve cehri okumaktan çekinen, utanan ve konuşma özrü olanlar için ideal bir metot olması⁷⁵ ve okuyucu okuduklarını daha hızlı bir şekilde algılayıp kavrayabilmesi⁷⁶ sessiz okumanın avantajlarından biridir.

8.1.2. Cehri Okuma (القراءة الجهرية)

Cehri okuma, sembolleri görme, anlama gibi sessiz okumanın gerektirdiği şeyleri kapsamakla beraber okumaya sesin ilave edilmesi şeklindedir.⁷⁷Gözle sembollerin görülmesi, sembollerin manalarının algılanması için zihnin aktif olması ve bu sembollere delalet eden yorumları sesle telaffuz etmek gibi üç temel unsuru ihtiva etmektedir.⁷⁸

Bu okuma çeşidinde yazılı sembollerin çözülmesi veya bunların manalarının anlaşılması için sesin de dâhil olmasıyla öğrenci sesli okumada sessiz okumaya göre daha fazla çaba harcadığından dolayı daha yorucu bir olduğu söylenebilir. Bu okuma şeklinde okuyucuyu rahatlatan ve okumasını güzelleştiren bazı beceriler vardır:⁷⁹

Yapı ve ırab bakımından kelimeleri doğru telaffuz etmek.

⁷³ Râtib Kâsım' Âşûr, Muhammed Fahri Mikdâdi, *el-Mehârâtu'l-kırâiyye'l-kitâbiye*, Dâru'l-Mesira, Amman, 2009, s. 20.

⁷⁴ Semek, *Fennu't-Tedrîs*, s. 192.

⁷⁵ Firâs es-Selîti, *Funûnu'l-lugati'l-mefhûmi'l-ehemmiyeti'l-mu'avoikâti'l-berâmîci't-te'lîmiye*, 'Alemlü'l-Hadis, Ürdün, 2008, s. 9.

⁷⁶ Zâyid, *Esâlîbu tedrîsî'l-luga*, s. 54.

⁷⁷ Abdulalim, *el-Muwoecceh*, s. 69.

⁷⁸ Abdulfettah el-Becce, *Ta'lîmu'l-etfâli'l-mehârâti'l-kırâiyye'l-kitâbiye*, Dâru'l-Fikir, Kahire, 2003, s. 217.

⁷⁹ Selva Muhammed Ahmed el-'Azâzi, *Fâ'iliyeti'l-mesrahu't-ta'lîmî fi tenmiyeti'l-mehârâti'l-kırâati'l-cehriye leda telâmîzi'l-halkati's-sâniyemine't-ta'lîmî'l-esâsi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mısır Zekâzik Üniversitesi, Zekâzik, 2000, s. 55-58; 'Ali, *Fâ'iliyeti bernâmecî tedrîbî fi tahsîni'l-kırâa*, s. 31.

Hemzeyi vasıl gibi geçildiğinde söylenmemesi daha iyi olan şeylerden kaçınarak, okunan nesir yazısı ve şiirin manalarını kapsayan fonetik tabirlere ve harflerin çıkış mahreçlerine dikkat ederek okumak.

Lafız ve cümlelerin vurgu ve aksanları gözetmek.

Durulacak uygun yerleri gözeterek, dinleyicilere konuyu uygun bir okuma akışında sunmak.

Okunan harf ve kelimeleri kendi aralarında karışıklığa sebebiyet vermeden okumak.

Kişinin cehri okumakla utanma, çekinme gibi kendisini engelleyen durumlardan kurtulması ve öğretmenin okuma ve konuşma hatalarını daha kolay keşfetmesi bakımından bu okuyuş çeşidinin avantajlarındandır.⁸⁰

Tanıma, doğru telaffuz, okuyucunun performansı ve akıcılık cehri okuma becerisinin daha iyi olmasına yardım eden bazı etkenlerdir. Bunlar üzerinde kısaca durulabilir:⁸¹

Tanıma becerisi, okuma eğitiminde hareket noktası sayılır. Okuyucunun okuma görevini doğru bir şekilde yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu en önemli becerilerdendir ki bununla semboller ve sesler arasında bağlantı kurmaya güç yetirebilmektedir. Tanıma becerisi olarak kabul edilen etkenlerden bazıları şöyledir:⁸²

Kelimeyi ve cümleyi tanımak.

Harflerin telaffuzundaki fonetik ayırımını bilmek.

Harflerin şekilleri arasındaki görsel ayırımı bilmek.

Yazılı sembollerle fonetik sembollerin zahmetsiz ve kolayca bağlantısını bilmek.

Alfabenin farklı durumlarını bilmek.

⁸⁰ Zâyd, *Esâlibutedrisi'l-luga*, s. 61.

⁸¹ el-'Azâzi, *Fâ'iliyetu'l-mesrahi't-ta'lîmî*, s. 55-58.

⁸² Fevvazul'ali Muhyiddin, *Fâ'iliyetun bernâmecu tedrîbi fî tahsîni'l-kırâeti'l-cehriye ledâ't-telâmîz zevî su'ûbâti te'allumu'l-kırâe* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dimeşk Üniversitesi, Dimeşk, 2015, s. 22; Hudâ Lî'ubeyd., *Devru'l-mutâle'ati'l-muveccehe fî halli müşkilâti'l-kırâe 'inde mu'allimî merhaleti'l-mutevassıt*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cezayir Hama Üniversitesi , Hama, 2015, s. 29.

Doğru telaffuz, seslerin sıfatları gözetilerek doğru mahreçlerden çıkarılmasıdır. Telaffuz, kişinin şahsiyetini ve kültürünü yansıtan bir ayna mesabesindedir. Okuyucunun elde etmesi gerektiği cehri okumada doğru telaffuz etme becerilerinin bazıları şöyledir:⁸³

Sert ve yumuşak harfleri telaffuz edebilmek.

Sert ve yumuşak harfler arasındaki ayrımı yapabilmek.

Tonlu ve tonsuz sesler arasındaki ayrımı yapabilmek.

Sert ve yumuşak seslerle ve bunlar arasındaki sesler ayrımını yapabilmek.

İfade performansı, okuma esnasında manayı anlamaya yardım eden fiziksel tabirleri kullanmak ve farklı üslupların fonetik tabakalardaki çeşitliliğini ve performansını göstermektir. Bu performans için dikkat edilmesi gereken hususlardan bazıları:⁸⁴

Mananın anlaşılmasına yardım eden fiziksel ifadeleri ve işaretleri kullanmak.

İstifham, taaccüp gibi çeşitli üslupları fonetik performansla temsil etmek.

Fonetik katmanlardaki çeşitliliği kullanmak.

Dilbilgisi ve imla telaffuzunun tam yapmak.

Akıcılık, okuyucunun zaruri bir durum olmadığı müddetçe durmaksızın okumasını sürdürme performansdır. Bu becerilerden bazıları:⁸⁵

Cümleleri tam bir şekilde telaffuz etmek.

Tekrara düşmeden okumayı sürdürmek.

Utanma ve korkmaya yer vermeksizin kendine güvenmek.

Kelimeye bir veya birden fazla harf ilave etmekten kaçınmak.

İbdal, hazf ve tekrardan kaçınmak.

⁸³ Muhyiddin, *Fâ'iliyetun bernâmecu tedribi*, s.23; Li'ubeyd, *Devru'l-mutâle'a*, s. 29.

⁸⁴ Muhyiddin, *Fâ'iliyetun bernâmecu tedribi*, s. 23-24; Li'ubeyd, *Devru'l-mutâle'a*, s. 29.

⁸⁵ Muhyiddin, *Fâ'iliyetun bernâmecu tedribi*, s. 23-24; Li'ubeyd, *Devru'l-mutâle'a*, s. 29.

Mana tamamlandığında uygun bir vakıf yapmak.⁸⁶

Okumada akıcılığın tam manasıyla gerçekleşmesi için okuyucunun dikkatli, özenli, gayretli ve en önemlisi kendine güvenli olması gerekmektedir.

8.2. Amaç Yönünden Okuma

Eğitimciler amaç yönünden okumayı birkaç bölüme ayırmaktadırlar. Onlardan bazıları şunlardır:

8.2.1.Hızlı okuma

Hızlı okuma, içindekiler, katalog, isim ve manşet listeleri gibi şeyleri belirli bir gayeye hızlıca ulaşma kastıyla yapılır. Bu çeşit okumaya araştırmacı ve bunun gibi kimseler birçok durumda ihtiyaç duyarlar.⁸⁷

8.2.2. Büyük Bir Konuda Genel Bir Fikir Edinmek

Bu neviden okumanın zamanımızda büyük bir önemi vardır. Çünkü insan, seri ve otomatik bir üretimin olduğu bir dönemde büyük bir kitabı ya da raporu hassasiyetle okuma fırsatı yakalayamayabilir. Bu sebepten dolayı durum hakkında genel bir bilgi sahibi olmak için böyle bir yöntemle başvurmaktadır.⁸⁸

8.2.3. Bilgi Toplama

Bilgi toplama gayesiyle yapılan bu çeşit okumada okuyucu, ihtiyaç duyduğu bilgileri elde etmek için birçok kaynağa müracaat eder. Araştırmacıların, âlimlerin ve benzer kimselerin ihtiyaç duyduğu bu çeşit okuma, öğrencinin daha çabuk kaynakları incelemesi ve özet bilgiler elde etmesinde hız becerisine sahip olmasını gerekli kılar.⁸⁹

9. Okuma Bozukluğu (الضعف القرائي)

Okuma bozukluğu, zekâ düzeyinin normal ya da normalin üstünde olmasına karşın söylemek, yazmak, okumak ve okunanı anlamak için gerekli

⁸⁶ Li'ubeyd, *Devru'l-mutâle'a*, s. 29.

⁸⁷ Şendâd, E'bûde, *Te'sîru'l-iddirâbâti'l-lugaviye*, s. 34.

⁸⁸ Râtib Kâsım ve Aherun'Âşûr, *Funûnu'l-lugati'l-'Arabiye ve esâlîbu tadrîsihebeyne'n-nazariye ve't-tatbîk, Âlemu'l-Kutubi'l-Hadis*, Erbed, 2009, s.98.

⁸⁹ el-Becce, *Ta'lîmu'l-etfâl*, s. 200; Şendâd, E'bûde, *Te'sîru'l-iddirâbâti'l-lugaviye*, s. 34.

sözcükleri tanıma, çözme, sıralama gibi yetilerin yitirilmesi ya da bu yetilerin gelişmemiş olmasına denir.⁹⁰

Okuma hususu bazı öğrencilerin seviyelerinin olması gereken düzeyde olmayıp daha düşük seviyelerde olduğu durumu gözlenmektedir. Bu durum genelde öğrencinin kendisinden, hocasından ve okuduğu kitaplardan kaynaklanır.

9.1. Öğrenciden Kaynaklı Sebepler (ما يرجع إلى التلميذ)

Öğrencilerde konuşma özü, görme ve işitme zayıflığı gibi genel manada vücut sağlığı ile bağlantılı olan fiziksel yönlerinden kaynaklanan sebepler olabilir.

Öğrencinin şekilleri ve kelimeleri ayırt edebilme ve bunlar arasındaki ilişkiyi idrak edebilme kabiliyetinin yetersizliği, akli güç zayıflığından kaynaklanan sebeplerden olabilir.⁹¹ Akli bir kusuru olan okuyucunun olması durumunda ona uygun bir okuma tarzı seçilmesi gerekmektedir.⁹²

Öğrencinin duygusal, ailevi ve kişisel sorunları gibi okumasına engel olan sosyal durumlarından kaynaklanan sebeplerden olabilir.⁹³

9.2. Öğretmenden Kaynaklı Sebepler

Öğretmenin sergilediği performansındaki sıkıntılar; öğrenciler arasında bireysel farklılıkları gözlememesi, öğrencinin okumasına yazmasına ve ev ödevlerini takip etmemesi, öğrencinin eğitim araçlarını ihmal etmesini denetlememesi, öğretmenin yapması gereken açıklamalara özen göstermemesi ve yine öğretmenin okuma dersiyle bağlantılı aktivitelere önem vermemesi okuma bozukluğunda hocadan kaynaklı sebeplerdir.⁹⁴

⁹⁰ Bakırcıoğlu, *Ansiklopedik Eğitim*, s. 893.

⁹¹ Zâyd, *Esâlibutedrîsi'l-luga*, s. 90.

⁹² Semek, *Fennu't-tedris*, s. 245.

⁹³ Mustafa Fehim, *el-Kırâatu mehâratu ve muşkilâtühefi'l-medreseti'l-ibtidâiye*, ed-Dâru'l-'Arabiye, Kahire, 1998, s. 148.

⁹⁴ Bûharîsa, Esmâ, *ed-Da'fu'l-Kıraî*, s. 19.

9.3. Kitaplardan Kaynaklanan Sebepler

Okunan kitapların önemli bir kısmının muhteva yönüyle öğrencilerin seviyelerine uygun olmaması ya da kitabın fiziksel açıdan öğrencinin beklentisine uymaması doğru okumayı engelleyen unsurlardandır.⁹⁵

Sonuç

Okumanın önemi dili kullanma becerisi ile ilgilidir. Dili kullanma becerisi ise dinleme, konuşma, okuma ve yazma eğitimi ile gerçekleşir. Okuma, kişinin hayatında belirli ve sürekli bir disiplin ve dikkati gerektiren bir çabadır. Okuma sayesinde okuyucu aklen ve manen gelişir, ilmin önemini kavrar, bilgi mirasını alır. Doğru okumayla gerçekleşen anlama ve kavramanın geliştirilmesi bireyin kendini gerçekleştirmesine katkı yapacaktır.

Okumanın hem bireyi hem de toplumu eğiten, yönlendiren, şekillendiren, terbiye eden ve yetiştiren pek çok olumlu yönü vardır. Toplumun varlığını ortaya koymasında, sosyolojik problemlerini çözmesinde doğru okumanın önemli bir katkısı vardır.

Okumanın hedeflerinin bilinmesi ve gerçekleşmesi kitapların okuyucunun beklentisine ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmasına bağlıdır. Toplumsal manada her türlü okumayı engelleyen, kısıtlayan çeldiricilerin bertaraf edilmesi doğru okumak için gereklidir.

Öğrencinin hayatında okuma sevgisi oluşuncaya ve alışkanlık haline gelene kadar okuma işlevi tüm yönleriyle bireysel ve toplumsal manada sürdürülmelidir. Okuma, kişiyi ilim sahibi yapmasının yanında bireyin psikolojik ve sosyal fonksiyonlarının gelişmesinde de katkı sağlamalıdır.

Öğrencinin en büyük hedefi başarıya ulaşmaktır. Bu da ancak okuma sayesinde olmaktadır. Her bir öğrencinin kendine uygun bir okuma metodu olduğu gibi her öğretmenin de takip etmek istediği kendine has bir okutma sistemi vardır. Okumanın amacının birey ve toplum üzerinde en verimli şekilde gerçekleşmesi öğretmen, kitap ve öğrenci bütünleşmesinin sağlanması ile kolaylaşacaktır.

⁹⁵ Abdulalim, *el-Muveccehu'l-fennî*, s. 163.

Okuma işlevi, fitri bir sanat ve aynı zamanda kesbi bir beceri olduğundan dolayı öğrencilerin okuma metotlarında yerli ve yabancı meşhur fikir adamlarını, yazarları ve edebiyatçıları tanınmasıyla gelişir. Kişinin okuma ve yazma etkinlik seviyesinin yükselmesi ise okuduklarını anlamasına ve kavramasına katkı yapacaktır. Okunacakların belirlenmesi hususunda seçici olma bilincinin geliştirilmesi de okuma meselesi üzerinde ayrıca durulması gereken bir başka durumdur.

Kaynakça

Abdulalim, İbrahim. *el-Muveccehu'l-fennî li-muderrisî'l-lugati'l-'Arabiye*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1991.

Abdülhâdi, Nebil Ömer Nasrullah. *But-u't-ta'allumi ve su'ûbâtihî*. Amman: Dâru Vâil, 2000.

Abdü'l-Emir Şemsüddîn. *el-Fikru't-terbevî 'inde İbn Cemâ'a*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-'Âlî, 1990.

Şendâd, Aişe-E'bûde, Rabîa. *Te'sîru'l-iddirâbâtî'l-lugaviye fî mahârâtî'l-kırâaledâ telâmîzi't-tavri'l-ibtidâi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cezayir el-İfrîkiya Ahmed Dirâye Edrâr Üniversitesi, 2018.

'Alî, Muhyiddîn Fevâz. *Fâ'iliyetu bernâmeci tedribî fî tahsîni'l-kırâati'l-cehriye ledâ't-telâmîzi zevî's-su'ûbâtî te'allumi'l-kırâa fî dav-i nazariyeti'z-zekââtî'l-mute'addide*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dimeşk Üniversitesi, 2015.

Akpınar, Ali. "Kur'ân'ı Kerîmde Okuma (Kıraat) Lafızları", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2 (1998), 55-79.

'Âşûr, Râtib Kâsım-Mikdâdi, Muhammed Fahri. *el-Mehârâtu'l-kırâiyeve'l-kitâbiye*. Amman: Dâru'l-Mesîra, 2009.

'Âşûr, Râtib Kâsım ve Aherun. *Funûnu'l-lugati'l-'Arabiye ve esâlîbu tadrîsihebeyne'n-nazariye ve't-tatbîk*. Erbed: Âlemu'l-Kutubi'l-Hadîs, 2009.

Atâ, İbrahim Muhammed. *el-Merci'u fî tadrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*. Kahire: Merkezi'l-Kutub, 2005.

'Azâzî, Selva Muhammed Ahmed. *Fâ'iliyetu'l-mesrahu't-ta'lîmî fî tenmiyeti'l-mehârâti'l-kirâati'l-cehriye leda telâmîzi'l-halkati's-sâniyemine't-ta'lîmi'l-esâsî*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mısır Zekâzîk Üniversitesi, 2000.

Bakırcıoğlu, Rasim. *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık, 2012.

Bayer, İsmail. *Keşşaf Tefsirinde Belagat Uygulamaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2013.

Beatrice S. Miculecky. *Linda Jaffries, More Reading Power. Reading forpleasure-comprehension-skills-thinkingskills-readingfaster*. New York: Pearson Education Inc. 2004.

el-Beyhakî, Huseyn b. Ali. *Kitâbu'z-zuhdi'l-kebîr*. Beyrut: Muessetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, 1996.

İbn Dureyd, Muhammed b. Hasen. *el-Muctenâ*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabî, 1952.

el-Becce, Abdulfettah. *Ta'lîmu'l-etfâli'l-mehârâti'l-kirâiyye'l-kitâbiye*. Kahire: Dâru'l-Fikir, 2003.

Bekâr, Abdülkerîm. *Tıflun yekrau*. Kahire: Dâru'l-İslâm, 2011.

Bûharîsa, Esmâ. *ed-Da'fu'l-kirâi leda telâmîzi'l-medreseti'l-ibtidâiye esbâbuhu ve mezâhiruhu ve 'ilâcuhu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cezayir: Kâsîdî Murabbah ve Rakle Üniversitesi, 2013.

Delîmî, Taha Ali Hasan. el-Vâilî, Su'âd Abdülkerim Abbâs. *el-lugatu'l-'Arabiye menâhicu ve tarâiku tedrîsihe*. Amman: Dâru's-Şurûk, 2005.

Demir, Ramazan. *Arap Dilbilimcilerine Göre Dillerin Kaynağı Meselesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, 2008.

Demir, Ramazan. "Mukaddime Adlı Eseri Çerçevesinde İbn Haldûn'un Dil Teorisi", *Usûl*, 11 (2009/1), 95-116.

Demiray, Kemal. *Temel Türkçe Sözlük*, 3. Baskı. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1994.

Dil Derneği (Özel, Sevgi-Kutlu, Afet-Yaşayan, Sedat-Küçükkaras, Hülya-Özdemir, Kamil). *Türkçe Sözlük*. 3. Baskı. Ankara: Dil Derneği Yayınları, 2012.

Ebu'l-Anîn, Semâher Fethî. *Mustevâ itkâni talebeti'l-lugati'l-'Arabiye li-mehârâti't-ta'biri'l-kitâbi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Filistin Gazze Üniversitesi, 2003.

Ebu'l-Heycâ, Fuad Hasen. *Esâlîbu ve turuku tedrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*. Ürdün: Dâru'l-Menâhiç, 2007.

Ebü Muğlî, Semîh. *el-Esâlîbu'l-hadîse li-tedrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*. Amman: Dâru Mücdelâvî, 1996.

el-Ebyârî, İbrahim b. İsmail. *el-Mevsû'atu'l-Kur'ân*. Mısır: Müessisetü Siclî'l-'Arab, 1984.

el-Estal, Ahmed Reşâd Mustafa. *Mustevâ'l-kirâti'l-mehârâti'l-kirâiyeve'l-kitâbiye ledâ et-talebeti's-saffi's-sâdisi ve 'alâkatuhubi-tilâvetin ve hıfzı'l-Kur'ân*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Filistin Gazze Üniversitesi, 2010.

Fahreddîn er-Râzî, EbûAbdillah Muhammed b. 'Umer b. el-Hasen b. el-Huseyn. *Mefâtîhu'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1999.

Fâruk, Muhammed. "Tetavvuru mehârâti'l-kirâa". *el-Mecelletu't-terbeviye*. sy. 53 (2018).

Fâyd, Abdülhamid. *Râidu't-terbiyeti'l-'âmme usûlu't-tedrîs*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-Lubnânî, 1981.

Fehim, Mustafa. *el-Kirâatu mehârâtuhe ve muşkilâtuhefi'l-medreseti'l-ibtidâiye*. Kahire: ed-Dâru'l-'Arabiye, 1998.

İbn Hâdiye, Ali. *el-Kâmûsu'l-cedîdi't-tullâb*. Cezair: 1979.

İbn Cemâ'a, Bedruddîn Muhammed. *Tezkiratu's-sâmi' ve'l-mute'allim fi edebi'l-âlimi ve'l-mute'allim*. Mekke: Mektebetu Dâri'l-Bâz, ty.

İbn Cinnî, Ebu'l-Feth Osmân. *el-Hasâis*. tahk. Muhammed Ali en-Neccâr. Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-'Arabî, 1952.

İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriya. *Mu'cemu mekâyîsi'l-luga*. tahk. Abdusselam Muhammed Harun. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979.

İbn Haldûn, *el-Mukaddime*. tahk. Dervîş el-Cuveydî. Beyrut: 1996.

el-Huneydî, Cemal Muhammed Muhammed. *el-Î'dâdu't-terbevîli'l-fikîh 'inde'l-muslimîne*. Riyad: Mektebetu'r-Ruşdi, 2002.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî. *Kitâbu'l-cerâsîm*. tahk. Muhammed Câsim el-Hamîdî. Dimeşk: 1996.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Suneni İbn Mâce*. Thk. Şu'ayb el-Erneût-Adil Mürşid-Muhammed Kâmil Kara Beleli-Abdullatif Harzullah. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-'Alemiye, 2009.

İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mukrim. *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1990.

İbnu'l-Hâcib, Ebû Amr Cemaleddîn Osman b. Ömer b. Ebî Bekr. *Muhtasaru munteha's-su'l-ve'l-emel fi 'ilmiyyi'l-usûlve'l-cedel*. Thk. NezîrHamâdû. Beyrut: 2006.

Kaçar, Halil İbrahim, "Arapça Öğretiminde İdeal Bir Okuma-Anlama Becerisi Üzerine", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43 (2012/2), 167-184.

Kanderî, Latife Hüseyin. *Teşci'ü'l-kirâe*, Kuveyt: el-Merkezu'l-İklîmiyelî't-Tufûleve'l-Umûme, 2004.

Kazan, Ramazan. *Hz. Peygamber'in Vecizeleri ve Edebî Özellikleri*. Ankara: Nobel Yayınları, 2012.

Kocabıyık, Halil İbrahim. *Belâgat Açısından Ebû Hayyân'ın el-Bahru'l-Muhît Tefsiri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi. 2018.

Koninck, De Tehomas. *el-Cehlu'l-Cedîd ve Muşkiyetu's-Sekâfe*. ter. Mansur el-Kâdî. Beyrut: 2004.

Lâmiye, Arûş-Gültome, Azîz. *Eeru 'usri'l-kirâati 'alâ mahsîli'l-lugavî ledâ't-tifli'l-Cezâirî dirâsetun meydâniye li-ba'di'l-ibtidâiye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cezayir Abdurrahman Mîrâ Becâye Üniversitesi. 2017.

Medkûr, Ali Ahmed. *Tedrîsu Funûni'l-lugati'l-'Arabiye*. Kahire: Dâru'l-Fikir el-'Arabî, 2006.

M.J. Owen, *Getting Ready to Teach Reading fort he new teacher*, Michigan: Mc Grew Hill Children Publ. 2004.

Mîra, Muhammed Ramazan Zeyd. *Esbâbu tedennî mustevâ'l-kirâati ve mukterihâti 'ilâcihe fi'l-medârisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Filistin Nablus Üniversitesi. 2016.

Muhyiddîn, Fevvazul'alî. *Fâ'iliyetun bernâmecü tetrîbî fi tahsîni'l-kirâeti'l-cehriye ledâ't-telâmîz zevî Su'ûbâti te'allumu'l-kirâe*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dimeşk Üniversitesi. 2015.

Münâvî, Muhammed Abdurraûf. *et-Tevkîf 'alâ muhimmâti't-teârîf*. tahk. Muhammed Rıdvânudâye. Beyrut: Dâru'l-Fikir,1989.

Özel, Ahmet. "Esir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV yayınları. 1995.

Râgıb el-İsfahânî, Ebu'l-Kâsım el-Hasen b. Muhammed. *el-Mufredât fi garîbi'l-Kur'ân*. tahk. Safvân Adnan ed-Dâvudî. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1991.

Râzî, Muhammed b. Ebî Bekrin b. Abdulkâdir. *Muhtâru's-sihâh*. Beyrut: Mektebetu Lübnan,1995.

Sabhî, Alâu Abdülhâlik. *Mektebâtu'l-etfâl fi'l-hadâiki'l-âmmе nazratun mustekbeliye fi 'umârati's-şârika nemûzeca*. Şârika: Dâiratu'l-Me'ârifve'l-lâm, 2001.

Sa'id, Hamza Halid. *Su'ûbâtu te'allumi'l-kirâa*. Kuveyt: Mektebetu'l-Fellâh, 2009.

Selîti, Firâs. *Funûnu'l-lugati'l-mefhûmi'l-ehemmiyeti'l-mu'avviki'l-berâmici't-te'lîmiye*. Ürdün: 'Aleml-Hadis, 2008.

Semek, Muhammed Salih. *Fennu't-tedrîs li-terbiyeti'l-lugaviye ve intibâ'âtihe'l-meslekiye ve enmâtihe'l-ameliye*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1998.

Sûmân, Ahmed. *Esâlîbu tetrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*. yy: Dâru Zehrân, ty.

es-Seyyid, Mahmut Ahmed. *fî Tarâiki tedrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*. Dimeşk: Menşûrâtu Câmi'ati Dimeşk, 1996.

Sîti, Serciyû. *et-Terbiyetu'l-lugaviyeli't-tfli*, Ter. Fevzi İsâ-Abdulfettah Hasen. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 2001.

Sûfi, Abdullatif. *Fennu'l-kirâa*. Dimeşk: Dâru'l-Fikir, 2007.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâleddîn. *el-Muzhir fî 'ulûmi'l-luga ve envâ'ih*. tahk. Fuad Ali Mansûr. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'Ilmiye, 1998.

Şerif, Selim Muhammed-Ebü Riyâşî Hüseyin Muhammed-e's-Sâfi Abdulkhakim. *Te'allumu'l-kirâati's-serî'a*. Amman: Dâru's-Sekâfe, 2009.

'Ubâbede, Hasen Hüseyin. *el-Kirâatu inde'l-etfâli fî dav-i'l-menâhici'l-'ilmiyeti'l-hadîse*. Amman: Dâru Safâ, 2008.

'Ulvî, Abdullah Tahir. *Tedrîsu'l-lugati'l-'Arabiye vefkanli'l-ehdâsi't-tarâiki't-terbeviye*. Amman: Dâru'l-Mesîra, 2010.

Vâili, Su'âd Abdulkkerim Abbâs. *Tarâiku tedrîsi'l-edebve'l-belâgave't-ta'bir beyne'n-nazariye ve't-tadbik*. Amman: Dâru'ş-Şurûk, 2004.

Yavuz, Fırat, "Kıraat Tertil ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13 (2002), 257-273.

Yunus, Fetha Ali. *el-Kirâa mehâratu heve'l-vesâilu'l-musâ'ade 'alâ te'allumihe; Musa, Mustafa, İsmail ve aherun, Esâlîbu ve İtticâhâtuHadîse fî Tedrîsi'l-Luğati'l-'Arabiyye*. yy: Matbaatü Besti Brant, 2002.

Yusuf, Hasen Abdül Celil. *'Ilmu kirâati'l-lugati'l-'Arabiyeti'l-usûlive'l-kavâ'idve't-turuk*. Kahire: Mektebetu'l-Âdâb, 2004.

Zâhir, Kahtân Ahmed. *Su'ûbâtu't-te'allum*. Amman: Dâru Vâil, 2004.

Zâyid, Fahd Halil. *Esâlîbu Tedrîsi'l-lugati'l-'Arabiye beyne'l-mehârativ'e's-su'ûbâti*. Ürdün: Dâru'l-Bâzûriyi'l-'Ilmiye, 2006.

Zemahşerî, Ebu'l-KâsımMahmud b. 'Amr b. Ahmed. *Esâsu'l-belâga*. tahk. Muhammed Bâsil 'Uyûnussûd. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'Ilmiye, 1998.

Zühdi, Muhammed Ayd. *Medhal ilâ tedrîsi'l-lugati'l-'Arabiye*. Amman: Dâru Safa, 2011.